

N:o 34.

Af herr **Andersson, Gustaf**, *angående skrifvelse till Konungen med begäran om förslag beträffande utsträckt valrätt till Riksdagens Andra Kammare.*

Redan kort efter det nuvarande representationsskickets införande i vårt land genom riksdagsordningen den 22 juni 1866 hördes rop om en utsträckt valrätt till Riksdagens Andra Kammare. Så väcktes redan vid 1869 års riksdag motion i sådant syfte, och vid de flesta följande riksdagar hafva dylika förslag varit framställda. Att något verkligt behof då påkallade en utsträckning af rätten att välja representanter i Andra Kammaren torde emellertid ingen nu vilja med fog påstå.

Under den tid, som förflutit efter representationsförändringens genomförande, har som bekant penningvärdet betydligt fallit och arbetslönerna stigit.

I samma mån har naturligen antalet vid val till Andra Kammaren röstberättigade ökats. Trots detta hafva emellertid ropen på utsträckt valrätt tilltagit, hvilket föranledt Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t den 10 maj 1900 anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en i möjligaste måtto fullständig och allsidig utredning rörande de förutsättningar och vilkor, under hvilka valrätten till Riksdagens Andra Kammare kunde utsträckas, samt för Riksdagen framlägga förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda.

Ehuru den af Riksdagen sålunda begärda utredningen ännu icke blifvit fullt afslutad, har Kongl. Maj:t nu för Riksdagen framlagt förslag till ändrade bestämmelser om valrätten till Riksdagens Andra Kammare.

Vid granskningen af detta förslag falla genast i ögonen åtskilliga brister i detsamma. Med hänsyn till Riksdagens ofvanberörda skrifvelse, deri påpekades nödvändigheten af en allsidig utredning utaf frågan, kan det väl med fog ifrågasättas, huruvida den af Kongl. Maj:t nu åvägabragta, i några magra statistiska uppgifter utmynnande utredning kan öfver hufvud taget tillfredsställa de önskemål, som hvar och en i denna viktiga fråga måste hysa, nemligen: att icke något beslut fattas, som innebär ett steg ut i det obekanta; att, innan en rösträttsutvidgning sker, man må sättas i tillfälle att bedöma denna utvidgnings verkningar; att frågan pröfvas i den omtattning att hänsyn jemväl tages till huruvida icke för den politiska valrätten borde bestämmas annan grund än den kommunala rösträtten, äfvensom till huruvida icke vid utsträckning af valrätten skilnaden med afseende å städernas och landsbygdens representationsrätt bör upphävas.

Likaså hade man kunnat vänta sig, att äfven andra spörsmål på detta område, som numera tillvunnit sig uppmärksamhet i olika länder, såsom proportionella val m. m., borde af Kongl. Maj:t hafva tagits under ompröfning.

I intet af dessa afseenden har emellertid, enligt mitt förmenande, någon tillfyllestgörande utredning förebragts.

Man synes endast hafva varit angelägen att på grundvalen af det utaf en partigrupp inom Andra Kammaren löst framkastade och ej af någon såsom allvarligt menadt uppfattade rösträttsförslaget uppbygga ett för detta parti någorlunda tillfredsställande förslag med några s. k. garantier, hvilka långt ifrån att minska språnget ut i det okända, tvärtom ökat detsamma.

Såsom föredragande departementschefen uti det vid den kongl. propositionen fogade statsrådsprotokollet påvisar och såsom jag äfven här ofvan antydt, har redan med den nuvarande för valrätt stadgade census antalet röstberättigade ökats i hög grad. Sålunda hade antalet röstberättigade, som år 1872 utgjorde 236,120, motsvarande 5,6 procent af landets hela befolkning, nemligen 5,7 procent af landsbygdens och 5,3 procent af städernas befolkning, år 1900 vuxit till 432,843, motsvarande 8,49 procent af folkmängden, nemligen 7,38 procent för landsbygden och 12,61 procent för städerna, deraf för Stockholm 19,47 procent, under det att exempelvis i Norge med allmän rösträtt valmännens antal i Kristiania icke uppgår till 18 procent.

Då Kongl. Maj:t i rösträttspropositionen uttalar sitt erkännande af landsbygdens befolkning såsom varande ett i politiskt afseende mycket godt element, borde väl Kongl. Maj:t ock, i betraktande af den stora till-

växt valmanskåren inom städerna och bland arbetarelagren vunnit, följderiktigt hafva tillsett, att icke denna senare valmanskår ensidigt rigtades, under det att landsbygdens och särskildt jordbrukarnes anspråk i detta afseende i hög grad sattes tillbaka för den öfriga valmanskåren.

Detta har emellertid skett i dubbelt afseende. En stor grupp bland landsbygdens och jordbrukarnes krets, nemligen jordtorparnes klass, har, ehuru varande i samma goda rätt som hela den öfriga kroppsarbetande klassen, helt och hållet utestängts från valrätt. Om man dertill lägger, att den nykomna valmanskåren bland arbetarne fått en ytterligare förstärkning uti den så kallade garantien af två röster för gift valman, hvilken förmån torde i synnerhet komma den arbetande klassen till godo, inom hvilken äktenskap vanligen ingås vid unga år, så torde man lätt finna, i huru hög grad den jordbrukande klassen blifvit tillbakasatt.

Jordtorparnes antal utgör ju omkring 53,000, af hvilka de allra flesta måste antagas vara gifta. Då de sålunda borde i allmänhet hafva tillgodonjutit 2 röster vardera, torde den jordbrukande befolkningen kunna beräknas hafva gått miste om cirka 100,000 röster.

Ett annat af Kongl. Maj:t obeaktadt förhållande är stadsbefolkningens i förhållande till folkmängden opropotionerligt stora representationsrätt. Det har blifvit påvisadt att, under det för närvarande på hvarje representant från städerna belöpa sig 1,712 valmän och på hvarje sådan från landsbygden 1,973 valmän, skulle efter rösträttsutvidgningen belöpa sig 2,137 valmän på hvarje stadsrepresentant och 3,154 valmän på hvarje representant från landet, sålunda på de senare ungefär 50 procent flere än på de förra, en disproportion, hvartill icke något rimligt skäl kan åberopas.

Dessa tvenne grundväsentliga anmärkingar hafva i den kongl. propositionen blott egnats några få afvisande ord.

I fråga om jordtorparne säges, att frågan om deras politiska valrätt torde kunna anstå, till dess de i följd af förändrad lagstiftning om kommunalbeskattningen må kunna erhålla kommunal rösträtt. Är deras rätt, såsom ju äfven af Kongl. Maj:t erkännes, obestridlig, så torde väl med fog kunna uppställas den fordran, att de samtidigt med den öfriga kroppsarbetande klassen skulle få sin rättighet tillgodosedd, eller ock att frågan i sin helhet kunde anstå, till dess den omförmälda lagstiftningsfrågan blifvit slutförd.

Hvad vidare angår frågan om utjemnande af städernas och lands-

bygdens olika representationsrätt, medgifver Kongl. Maj:t visserligen, att ett missförhållande derutinnan föreligger, men anser likväl, att detta missförhållande bör kunna fortfara, intill dess detsamma genom stadsbefolkningens hastigare tillväxt så småningom utan lagändring utjemnas.

Då emellertid en rättvis och väl afvägd förändring uti denna fråga, en bland Sveriges största lifsfrågor, väl ej gerna torde kunna byggas på fortbeståndet af redan förefintliga, påtagliga missförhållanden, borde Kongl. Maj:t hafva låtit sig angeläget vara att tillse, det en utjemning och rättelse i dessa missförhållanden egt rum.

Man får nu det intrycket, att rösträtsreformen, äfven om den i vissa delar, såsom i fråga om den föreslagna indelningen af de större städerna i enmansvalkretsar, kan anses lyckligt funnen, dock i allmänhet, i stället för att vara en allsidig och väl afvägd reform, blott afsett att tillgodose städernas kroppsarbetande befolkning.

För öfrigt torde mot det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget, såsom jag förut påpekat, kunna anmärkas, att detsamma hvilat på en alldeles oriktig grundval, nemligen den kommunala rösträtten.

Ehuru man såväl inom vårt eget land som i utlandet hör allt flere röster höjas mot hvarje penningstreck, har dock ett sådant fått tjena som underlag för det af Kongl. Maj:t nu framlagda förslaget. — Den kommunala rösträtten hvilat ju nemligen ytterst på en viss inkomst eller besittning af jord till visst värde.

Förutom det oegentliga deruti, att bestämmelserna om den kommunala rösträtten och röstberäkningen, ehuru af kommunallags natur, enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle intagas i våra grundlagar, torde böra framhållas det betänkliga uti, att det förut påpekade penningstrecket kan vexla och att sålunda en viss, enhetlig och för alla röstberättigade lika grund icke förefinnes.

I olikhet med hvad i statsrådsprotokollet framhålles anser jag, att berörda förhållande måste betecknas såsom något högst olämpligt, och att låta en rättelse härutinnan blifva beroende på framtida ändringar beträffande kommunalbeskattningen finner jag föga tilltalande, utan tvärtom egnadt att göra grundvalen för Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag i hög grad vacklande.

Då sålunda en på kommunal rösträtt grundad politisk valrätt icke kan vara i något afseende tillfredsställande, allra minst i den form den nu är af Kongl. Maj:t föreslagen, men jag tillika är lifligt besjälad af den önskan, att en lösning af föreliggande spörsmål åstadkommes, synes mig,

att man bör slå in på den enda väg, som torde kunna leda till en lycklig lösning af frågan, nemligen allmän rösträtt.

Såsom man af Kongl. Maj:ts proposition torde finna, hafva inom de flesta länder, der allmän rösträtt är genomförd, uppställts garantier till förebyggande af rösträttens missbrukande och af att genom allmänna rösträtten det sociala samhällslifvet alltför mycket förryckes genom maktens öfverflyttning i mindre politiskt mogna samhällsklassers hand.

Bland dylika garantier, som synas mig böra uppställas, torde först och främst böra nämnas en viss mogen ålder — uppnådda 25 år — fullgjord värnpligt, ordentligen erlagda skatter till stat och kommun under ett visst antal år — minst 3 — före valet, lika representationsrätt för land och stad, medelbara val, lika antal ledamöter i Riksdagens båda kamrar samt nedsatt riksdagsmannaarfvode för ledamöterna i Andra Kammaren.

I fråga om de fyra första af de nu uppräknade villkoren torde jag kunna åberopa såväl hvad Kongl. Maj:t derom i propositionen yttrat som äfven hvad jag här ofvan uti från Kongl. Maj:t afvikande delar anført.

Hvad beträffar villkoret af medelbara val torde detta valsätt, som tillämpas såväl i Norge som i Preussen, båda med allmän rösträtt, vara i hög grad egnadt att förebygga röstsplittring äfvensom att motverka det majoritetsförtryck, som en långt drifven utsträckning af rösträtten otvifvelaktigt medför.

Erfarenheten från valkretsar, der medelbara val fortfarande ega rum, gifver vid handen, att de röstberättigade inom valkretsen icke så lätt öfverröstas utaf ett inom densamma beläget arbetarecentrum såsom vid de omedelbara valen är fallet. För öfrigt torde med skäl kunna påstås, att ett färre antal valmän — elektorerna — alltid känna ansvaret af sitt uppdrag tyngre än valmännen vid de omedelbara valen, der dessa ofta äro en lekboll i politiska agitatorers händer.

Beträffande vidare villkoret om lika antal ledamöter i Riksdagens båda kamrar så torde detta med skäl kunna uppställas såsom en garanti mot de vådor, som den allmänna rösträtten kan medföra. Redan nu har ju Andra Kammaren genom sin numerära öfvervigt ett större inflytande på statens ekonomiska angelägenheter och rikets budget. Att denna öfvervigt, lagd i handen på nya politiska element af ensidig partifärg, kan för den lugna samhällsutvecklingen innebära en viss fara, såvida icke Första Kammaren genom en utjemning af denna öfvervigt erhåller ett lika inflytande i dessa frågor, torde ligga i öppen dag.

Hvad slutligen angår det nedsatta arfvodet för ledamöterna i Andra Kammaren, torde böra påpekas, att detta ingalunda är en nyhet för länder med allmän rösträtt. I tyska riket, der vid val af representanter i riksförsamlingen allmän rösträtt är genomförd, finnes uppställt det stadgande, att folkrepresentanterna icke ega åtnjuta något som helst arfvode. Det torde sålunda icke kunna anses vara en oberättigad fordran att hos oss, om icke helt och hållet borttaga arfvodet, så åtminstone nedsätta detsamma. I synnerhet förefaller detta naturligt i fråga om representanterna för den stad, der Riksdagen eger rum, och bör denna nedsättning då, enligt mitt förmenande, ske till hälften af det nuvarande arfvodet. Härutinnan kan analogivis åberopas det förhållande, att riksdagsmän, som af Kongl. Maj:t förordnas till ledamöter af en komité, alltid åtnjuta olika arfvoden, allt efter som de äro bosatta i den ort, der komitén är samlad, eller annorstädes, i ty att arfvodet i förra fallet utgår endast med hälften mot i det senare.

På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, efter en omsorgsfull och allsidig utredning i den omfattning, Riksdagen i förut åberopade skrifvelsen begärt, för en kommande Riksdag framlägga förslag om införande af allmän rösträtt under här ofvan angifna, fullt betryggande vilkor och garantier.

Om remiss till konstitutionsutskottet anhålles.

Stockholm den 18 mars 1902.

G. Andersson.